

УДК 81'243 : 378 (477)

Ілона Бойчевська,
кандидат педагогічних наук
доцент кафедри іноземних мов
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У НЕМОВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

У статті йдеться про деякі особливості вивчення іноземної мови в українських немовних вищих навчальних закладах. Наголошено, що основною метою вивчення іноземної мови у немовних ВНЗ є формування комунікативної та мовної компетенції. Зазначено, що особливу увагу при вивченні іноземної мови у немовному ВНЗ варто приділяти застосуванню професійно-орієнтованого підходу та навчанні професійно-орієнтованому спілкуванню у різних ситуаціях. Охарактеризовані чинники, які ускладнюють вивчення іноземної мови у немовному ВНЗ.

Ключові слова: вивчення іноземної мови, професійно-орієнтований підхід, професійно-орієнтоване спілкування, немовний ВНЗ, комунікативна компетенція.

В статье речь идет о некоторых особенностях изучения иностранного языка в украинских неязыковых высших учебных заведениях. Делается акцент на том, что главной целью изучения иностранного языка является формирование коммуникативной и языковой компетенции. Отмечено, что особое внимание при изучении иностранного языка в неязыковом ВУЗе следует уделять применению профессионально-ориентированного подхода и обучению профессионально-ориентированному общению в разных ситуациях. Дана характеристика факторов, которые усложняют изучение иностранного языка в неязыковом ВУЗе.

Ключевые слова: изучение иностранного языка, профессионально-ориентированный подход, профессионально-ориентированное общение, неязыковой ВУЗ, коммуникативная компетенция.

The article deals with some peculiarities of foreign language study at Ukrainian extralinguistic higher educational establishments. It has been emphasized that the development of the communicative and language competence are the main aims of foreign language study. It has been determined, that the main attention during the foreign language study should be paid to the appliance of profession-oriented approach and profession-oriented communication in different situations. The main factors, which make foreign language study more complicated at extralinguistic higher educational

establishments have been described.

Key words: *foreign language study, profession-oriented approach, profession-oriented communication, extralinguistic higher educational establishment, communicative competence.*

Постановка проблеми. Тенденції сучасного суспільства, яке розвивається у напрямку загальної глобалізації, сприяє розширенню професійних контактів, вільному обміну інформацією, розповсюдженню наукової та навчально-методичної літератури, яка видається за кордоном. Тому для успішної інтеграції до єдиного культурного простору необхідні спеціалісти, які володіють окрім професійних знань однією або декількома іноземними мовами.

Незважаючи на необхідність знання іноземної мови спеціалістами різних сфер діяльності і розуміння її значення, випускники немовних вузів не завжди мають достатнє володіння іноземною мовою. Основними причинами, що пояснюють це явище, можуть бути як низька мотивація при вивченні предмету «Іноземна мова», так і особливості побудови цього навчального предмету в немовному ВНЗ. Можлива причина низької мотивації полягає у тому, що традиційно вивчення іноземної мови стосувалось лінгвістичних, гуманітарних дисциплін, які входять до «загального розвитку» студентів. Особливостями побудови навчального предмету є й те, що в немовних ВНЗ перевага часто надається так званій «граматико-перекладній» методиці викладання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вивчення іноземної мови є актуальною для таких вчених як: Н. Гальскова, О. Іванова, Г. Китайгородська, Е. Комарова, З. Коннова, Р. Мільруд, Н. Мурадова, С. Ніколаєва, Л. Покушалова, І. Халєєва, Е. Шубін та ін.

Мета статті полягає у висвітленні основних особливостей вивчення іноземної мови в українському немовному ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Викладачі іноземної мови у немовному ВНЗ покликані виконувати соціальне замовлення суспільства – вони повинні за максимально короткий період часу підготувати фахівця, який добре володіє іноземною мовою. Щоб навчити студента в рамках обмеженого навчального часу спілкуватись та отримувати інформацію різного характеру із оригінальних джерел, викладач повинен вдало поєднувати традиційні та інноваційні методи навчання. У результаті аналізу існуючих підходів та проведення досліджень стосовно проблеми мовної підготовки спеціаліста у системі вищої освіти, було досліджено, що гуманітарна підготовка випускника ВНЗ не повною мірою відповідає потребам суспільства і не дозволяє спеціалісту вирішувати професійні задачі з належною якістю та задовольняти особистісні потреби в іншомовному середовищі. Згідно з вимогами чинних програм з іноземних мов для немовних ВНЗ, студенти

повинні володіти іноземною мовою на рівні, який забезпечить їм можливість спілкуватися, отримувати та передавати інформацію зі свого фаху. Унаслідок цього, багато науковців схиляються до думки, що найпоширенішим підходом до вивчення іноземної мови є комунікативний підхід, а комунікативна компетенція вважається однією з найважливіших складових професійної підготовки у ВНЗ.

Дослідники, які займаються значенням вивчення іноземної мови у навчальному процесі зазначають, що іноземна мова стає засобом підвищення рівня знань у рамках спеціальності студента і формування його професійної спрямованості. Побутує навіть думка, що іноземна мова зі спеціальності перетворюється на іноземну мову для спеціальності. Таким чином, з одного боку знання лише іноземної мови є недостатнім для широкого кола спеціалістів, а, з іншого боку, сучасному професіоналу неможливо обійтись без оволодіння певним рівнем іноземної мови. Тут необхідно зауважити, що студенти немовних спеціальностей, в основному, є випускниками сільських та міських шкіл з різним рівнем знань іноземної мови. Так як факультети немовні, знання іноземної мови не перевіряються при вступі до ВНЗ. На перших заняттях з іноземної мови можна спостерігати, що значна кількість студентів не лише мають низький рівень знань, але й вважають, що оволодіти іноземною мовою взагалі неможливо.

Державний освітній стандарт вищої професійної освіти вимагає врахування професійної специфіки при вивченні іноземної мови, її спрямованості на реалізацію завдань майбутньої професійної діяльності випускників. Тому особливої актуальності набуває професійно-орієнтоване навчання іноземній мові у немовних ВНЗ, яке передбачає формування у студентів здатності до вивчення іноземної мови у конкретних, професійних, ділових та наукових сферах і ситуаціях із врахуванням особливостей професійного мислення [2].

Під професійно-орієнтованим навчанням розуміють навчання, засноване на врахуванні потреб студентів у вивченні іноземної мови, відповідно до особливостей майбутньої професії. Цей термін застосовується для позначення процесу вивчення іноземної мови у немовному ВНЗ і є орієнтованим на читання літератури зі спеціальності, засвоєння професійної лексики і термінології, а також на спілкування у сфері професійної діяльності. Сутність професійно-орієнтованого навчання іноземній мові полягає у його інтеграції зі спеціальними предметами з метою отримання додаткових професійних знань і формування професійно-значущих якостей особистості [3].

Як уже зазначалось, підготовка спеціалістів у немовних ВНЗ полягає у формуванні комунікативних умінь, які б дозволили здійснювати професійні контакти іноземною мовою у різних сферах і ситуаціях. Іншомовне спілкування може відбуватись як в офіційній, так і неофіційній формах, під час індивідуальних та групових контактів, у вигляді доповідей

на конференціях, при обговоренні договорів, проєктів. Практичне оволодіння іноземною мовою є лише одним фактором професійно-орієнтованого навчання, а іноземна мов може стати не лише об'єктом засвоєння, а й засобом розвитку професійних умінь. Це передбачає розширення поняття професійна орієнтованість навчання і вимагає, щоб зміст навчального матеріалу, а також діяльність, до якої входять методи і прийоми, що формують професійні навички, мали професійно-орієнтовану спрямованість.

Відтак потрібно використовувати якісно новий підхід для підготовки спеціалістів різного профілю до вивчення іноземної мови, який дозволить поєднувати роботу над іншомовними текстами у пізнавальних цілях і розвивати здібності з використання мовних засобів, лінгвістичної та соціолінгвістичної інформації текстів у професійних та соціально-орієнтованих висловлюваннях студентів. За таких умов особливої ваги набуває професійно-орієнтоване спілкування іноземною мовою, яке є особливим видом спілкування, адже для його здійснення необхідні спеціальні знання. Професійно-орієнтоване спілкування обмежене компетентністю спеціаліста, обумовлюється цілями, змістом та доступними іншомовними засобами, що характерні для певного виду практичної діяльності [2].

Навчання професійно-орієнтованому спілкуванню іноземною мовою у немовних вищих навчальних закладах потребує якісно нового підходу до відбору змісту. Він повинен бути спрямованим на останні види досягнень у тій чи іншій сфері людської діяльності, відображати наукові винаходи у сферах, які безпосередньо стосуються інтересів студентів, надавати їм можливість для професійного зростання. Тому, цілком правильно розглядати зміст навчання іноземній мові у немовних ВНЗ як сукупність вмінь та навичок, які б надали змогу якості та рівню володіння іноземною мовою відповідати запитам та цілям певного рівня навчання. Відбір змісту сприяє цілісному та різносторонньому формуванню особистості студента, його підготовці до майбутньої професійної діяльності.

При застосуванні професійно-орієнтованого підходу до вивчення іноземної мови можна виокремити наступні особливості:

1) Кінцевою метою професійно-орієнтованого навчання діалогічному мовленню є розвиток уміння проводити бесіду, цілеспрямовано обмінюватись інформацією професійного характеру на певну тему.

2) Навчання монологічному мовленню полягає у формуванні вмінь створювати різноманітні жанри монологічних текстів: виступ з доповіддю, висловлювання у процесі дискусії як з підготовкою, так і без неї.

3) Навчання аудіюванню полягає у формуванні уміння сприймати і розуміти висловлювання співрозмовника іноземною мовою.

4) Навчання читанню конкретизується формуванням вміння володіти всіма видами читання публікацій різних функціональних стилей і жанрів, у тому числі й спеціальної літератури.

5) Особливістю навчання письму є розвиток комунікативної компетенції, необхідної для професійного письмового спілкування, яка виявляється в уміннях реферативного викладу, анотування а також перекладу професійно-спрямованого тексту з іноземної мови на рідну і навпаки [3].

Однак, випускники немовного ВНЗ далеко не завжди готові і здатні брати участь у професійно-значущому міжкультурному спілкуванні. Основними причинами цього є те, що вивчення іноземної мови у немовному ВНЗ здійснюється здебільшого на I-II курсах і до кінця IV курсу студенти забувають мову, адже немає постійного повторення. Основна увага на молодших курсах у ВНЗ приділяється, в основному, загально-освітнім дисциплінам. Окрім того, викладання іноземної мови спрямоване на формування навичок читання, перекладу та реферування (Киркилиця) Що стосується усного мовлення, то тут вивчення обмежується короткими повідомленнями на соціокультурну тематику про себе, родичів та знайомих, вибрану професію, рідне місто. За такого стану речей практичне оволодіння іноземною мовою не створює майже ніяких передумов для формування мовленнєвих вмінь, які дозволяють здійснювати ділові та культурні контакти з іноземними партнерами та реалізувати у повній мірі пізнавальну та професійну діяльність.

Враховуючи вищесказане, при вивченні іноземної мови необхідно враховувати: сфери комунікативної діяльності, теми та ситуації, мовленнєві дії і мовний матеріал, які б враховували професійну спрямованість тієї чи іншої спеціальності студентів; мовний матеріал (фонетичний, лексичний, граматичний, орфографічний), правила його оформлення та навички користування ним; комплекс спеціальних умінь, які характеризують рівень практичного володіння іноземною мовою як засобом спілкування, у тому числі і в ситуаціях професійного та ділового спілкування; систему знань національно-культурних особливостей і реалій країни, мова якої вивчається [3].

Розглядаючи іноземну мову як засіб формування професійної спрямованості майбутнього спеціаліста, науковці відзначають, що при вивченні професійно-орієнтованого мовного матеріалу встановлюється двохсторонній зв'язок між прагненням студента набути спеціальні знання та успішністю оволодіння мовою. Відтак, іноземну мову у немовному ВНЗ можна вважати засобом професійної та соціальної орієнтації, який має досить великий потенціал формуючих впливів. Але для реалізації цього потенціалу необхідним є дотримання наступних умов: чітке формулювання цілей іншомовної мовленнєвої діяльності; соціальна та професійна

спрямованість цієї діяльності; формування у студентів вміння творчо підходити до вирішення певних задач; сприятливий психологічний клімат у колективі [3].

Якщо брати до уваги той факт, що іноземна мова є обов'язковим предметом у навчальному плані всіх ВНЗ, можна виокремити певні чинники, які ускладнюють роботу зі студентами у немовних ВНЗ:

- студенти володіють матеріалом загальноосвітньої школи на різному рівні;
- мала кількість практичних занять, які відводяться навчальним планом на вивчення іноземної мови (1–2 рази на тиждень);
- для більшості спеціальностей відводиться короткий термін вивчення іноземних мов (2 роки);
- навчальні групи зазвичай мають високу наповнюваність (20–30 студентів);
- іноземна мова вважається «другорядним» предметом на немовних спеціальностях, унаслідок чого спостерігається складність формування пізнавальних інтересів;
- відсутній систематичний контроль за навчальною роботою студентів у немовному ВНЗ;
- дефіцит підручників чи навчальних посібників з іноземної мови для деяких немовних спеціальностей.

Окрім того, існують внутрішні фактори, що роблять процес вивчення іноземної мови складнішим. Це, насамперед, індивідуальні особливості студента, які характеризуються нерівномірним розвитком особистості, різними навчальними можливостями та суперечностями між колективною та індивідуальною формою навчання [1].

Враховуючи спрямованість ВНЗ на вивчення певної професії, іноді важко знайти у сітці навчальних годин професійно-орієнтованих предметів час для вивчення іноземної мови. Відтак, ту невелику кількість годин, яка виділяється на вивчення іноземної мови в немовному ВНЗ, варто спрямовувати на підвищення загального і розмовного рівня володіння іноземною мовою.

Висновки і перспективи. Відтак, метою навчання іноземній мові у немовному ВНЗ є формування у студентів комунікативної та мовної компетенції, тобто досягнення такого рівня володіння мовою, який би був достатнім для практичного використання іноземної мови у майбутній професійній діяльності. Особливості вивчення іноземної мови студентами немовних ВНЗ полягають у застосуванні професійно-орієнтованого підходу, вивчення професійно-спрямованої лексики та володіння професійно-орієнтованим спілкуванням у різних ситуаціях.

Перспективи подальших досліджень можуть бути спрямовані на визначення особливостей використання технічних засобів навчання при вивченні іноземної мови у немовних ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кирикилиця В. В. Особливості використання словників студентами немовних спеціальностей у процесі навчання іноземних мов [Електронний ресурс] / В. В. Кирикилиця. – Режим доступу: <http://intkonf.org/kirikilitsya-vv-osoblivosti-vikoristannya-slovniv-studentami-nemovnih-spetsialnostey-u-protsesi-navchannya-inozemnih-mov/> – Заголовок з титул. екрану.
2. Мурадова Н. Т. Обучение профессионально-ориентированному общению на иностранном языке студентов неязыковых вузов [Електронний ресурс] / Н. Т. Мурадова, С. А. Эрданова // Молодой ученый. – 2013. – №11. – С. 822–824. – Режим доступу: <http://www.moluch.ru/archive/58/8073/> – Заголовок з титул. екрану.
3. Покушалова Л. В. Обучение профессионально-ориентированному языку в техническом вузе [Електронний ресурс] / Л. В. Покушалова, Л. Т. Серебрякова // Молодой ученый. – 2012. – № 5. – С. 305–307. – Режим доступу: <http://www.moluch.ru/archive/40/4759/> – Заголовок з титул. екрану.